

Anatomia narracji: Analiza dyskursu politycznego Prawa i Sprawiedliwości

Wprowadzenie: Architektura zunifikowanego przekazu

W analizie współczesnej polityki kluczowe staje się zrozumienie, w jaki sposób partie polityczne konstruują i rozpowszechniają swoje wizje rzeczywistości. Nie chodzi tu jedynie o prezentację programów czy obietnic, ale o tworzenie spójnych i emocjonalnie angażujących opowieści, które porządkują świat, definiują tożsamości oraz mobilizują zwolenników. W polskim dyskursie publicznym terminem, który najtrafniej opisuje to zjawisko, jest „narracja”, rozumiana jako „określony, subiektywny sposób przedstawienia rzeczywistości w tekstach rozpowszechnianych przez jakąś osobę, grupę osób lub ugrupowanie polityczne”.¹ Narracja polityczna to nie prosta relacja faktów, lecz strategicznie zbudowana struktura, której celem jest perswazja i legitymizacja władzy.

Niniejszy raport poddaje szczegółowej analizie narracje polityczne stosowane przez przedstawicieli partii Prawo i Sprawiedliwość (PiS). Zgodnie z założeniem o istnieniu skoordynowanej strategii komunikacyjnej, widocznej w powtarzalności i komplementarności przekazów różnych polityków tego ugrupowania, raport identyfikuje i dekonstruuje kluczowe elementy tej strategii. Niezależnie od tego, czy jest ona wynikiem formalnych szkoleń z zakresu public relations, czy też długotrwałej akulturacji wewnątrzpartyjnej, spójność przekazu wskazuje na istnienie zdyscyplinowanego i przemyślanego systemu komunikacji.

System ten, stanowiący jeden z fundamentów politycznych sukcesów Prawa i Sprawiedliwości w ostatniej dekadzie, charakteryzuje się kilkoma unikalnymi cechami. U jego podstaw leży populistyczny rdzeń, który dzieli scenę polityczną na dwie antagonistyczne siły.² Czerpie on również inspiracje, a nierzadko bezpośrednio zapożycza hasła i retorykę, z ideologicznych zasobów skrajnej prawicy, zwłaszcza w kwestiach obyczajowych i tożsamościowych.³ Centralnym elementem tej architektury jest precyzyjne i nieprzejednane wyznaczanie granic między wspólnotą „swoich” a

obożem „obcych”, co przekształca polityczną rywalizację w spór o charakterze moralnym.

Raport przedstawia kompleksową analizę tej maszyny narracyjnej. Rozpoczyna się od dekonstrukcji fundamentalnej, populistycznej ramy, która stanowi szkielet całego dyskursu PiS. Następnie przechodzi do szczegółowego omówienia pięciu głównych filarów tematycznych, które budują treść tej narracji – od polityki krzywdy, przez obronę suwerenności, po wojnę kulturową i obietnicę przywrócenia godności. Kolejny rozdział poświęcony jest analizie narzędzi językowych i retorycznych, które służą polaryzacji i wzmacnianiu przekazu, w tym kluczowej roli mediów publicznych. Wreszcie, raport przedstawia analizę ilościową, mapującą częstotliwość użycia poszczególnych narracji oraz identyfikującą polityków, którzy są ich głównymi nośnikami. Całość zamyka synteza, oceniająca siłę i słabości opisywanego systemu narracyjnego.

Rozdział 1: Fundament populistyczny: Konstrukcja „Ludu” kontra „System”

U podstaw całej architektury komunikacyjnej Prawa i Sprawiedliwości leży fundamentalna, populistyczna rama dyskursywna. Jej istotą jest strategiczne konstruowanie i utrwalanie manichejskiego podziału rzeczywistości społeczno-politycznej na dwa fundamentalnie wrogie i niemożliwe do pogodzenia obozy. Ta binarna opozycja, określana w niniejszej analizie jako „My” kontra „Oni”, nie jest jedynie narzędziem retorycznym, lecz stanowi ontologiczną podstawę, na której budowane są wszystkie pozostałe narracje. Polityka w tym ujęciu przestaje być sferą ścierania się różnych interesów i programów, a staje się polem moralnej walki między dobrem a złem.

„My” (Lud) kontra „Oni” (Elity/System)

Konstrukcja ta opiera się na precyzyjnym zdefiniowaniu obu stron konfliktu. Kategoria „My” odnosi się do „ludu” (łac. *populus*), jednak nie w znaczeniu całego narodu czy ogółu obywateli (*demos*). W dyskursie PiS „lud” to starannie wyselekcjonowana i

zdefiniowana moralnie część społeczeństwa – „autentyczny lud”.² Jest on przedstawiany jako zbiór cech pozytywnych: rozsądny, prosty, uczciwy, pracowity, patriotyczny i obdarzony wrodzonym zmysłem moralnym. To właśnie ta grupa, przywiązana do tradycyjnych wartości, jest ukazywana jako prawdziwy suweren i właściciel państwa, przez lata lekceważony, upokarzany i wykluczany przez zepsute elity.²

W opozycji do tak zdefiniowanego „ludu” stoi kategoria „Oni” – amorficzny, lecz wszechmocny wróg, określany zamiennie jako „elity” lub „układ”. Jest to konstrukt niezwykle elastyczny, który może być dowolnie rozszerzany, by objąć wszystkich przeciwników partii rządzącej. Elity te są konsekwentnie portretowane jako skorumpowane, cyniczne, oderwane od rzeczywistości, kosmopolityczne i służące obcym interesom.² Ich władza i wpływy mają swoje źródło w postkomunistycznych powiązaniach, które pozwoliły im zawłasczyć państwo po 1989 roku. Do tej kategorii zaliczani są nie tylko politycy opozycji (przede wszystkim Platforma Obywatelska), ale również sędziowie, niezależne media, środowiska akademickie, ludzie kultury i sztuki oraz organizacje pozarządowe.

„Układ” jako koncepcja organizująca

Centralnym pojęciem, które spaja te wszystkie zróżnicowane grupy w jeden, spójny i wrogi monolit, jest „układ”. W narracji PiS „układ” to nieformalna, lecz potężna sieć powiązań, która przenika wszystkie sfery życia publicznego. Jak definiowali to publicyści próbujący zrekonstruować myśl Jarosława Kaczyńskiego, jest to „układ polityków, tajniaków, biznesmenów i kogoś jeszcze”⁵, a w późniejszym okresie dołączono do niego prawników i sędziów. Ten rzekomy „czworokąt” (lub „gwiazda pięcioramienna”) ma charakter niemal spiskowy – działa w ukryciu, dzieli między siebie nielegalne zyski i kontroluje kluczowe instytucje państwa, aby utrzymać swoje przywileje i blokować wszelkie próby naprawy Rzeczypospolitej.⁵ Koncepcja „układu” pełni kluczową funkcję strategiczną: pozwala przedstawić każdego przeciwnika PiS nie jako odrębny podmiot z własnymi racjami, ale jako element jednej, wielkiej, wrogiej struktury. W ten sposób krytyka rządu ze strony sędziów, mediów czy opozycji może być łatwo zdyskredytowana jako obrona interesów „układu”, a nie troska o dobro wspólne.

Językowe manifestacje podziału

Ten fundamentalny podział na „nas” i „nich” znajduje swoje odzwierciedlenie w konkretnych, wysoce naładowanych emocjonalnie wypowiedziach kluczowych polityków PiS. Stanowią one nie tylko ilustrację, ale wręcz filary tej konstrukcji.

Sztandarowym przykładem jest wypowiedź Jarosława Kaczyńskiego z grudnia 2015 roku, w której odniósł się do krytyków jego rządu, donoszących na Polskę za granicę. Stwierdził on wówczas: „W Polsce jest taka fatalna tradycja zdrady narodowej. (...) To jest jakby w genach niektórych ludzi, tego najgorszego sortu Polaków. I ten najgorszy sort właśnie w tej chwili jest niesłuchanie aktywny, bo czuje się zagrożony”.⁶ Ta wypowiedź jest modelowym przykładem omawianej strategii. Po pierwsze, sprowadza opór polityczny do kategorii „zdrady narodowej”, co jest oskarżeniem ostatecznym. Po drugie, poprzez sformułowanie „w genach”, przenosi spór z płaszczyzny politycznej na biologiczną i ontologiczną. Przeciwnicy nie mają po prostu innych poglądów – są fundamentalnie inni, gorsi, naznaczeni nieusuwalną skazą. Pytany później, czy przeprosi za te słowa, Kaczyński wzmocnił ten podział, stawiając retoryczne pytanie: „Czy według pana współpracownicy gestapo i akowcy to ten sam sort ludzi?”.⁸ To porównanie utrwała absolutny, moralny charakter podziału: „my” jesteśmy jak bohaterowie z Armii Krajowej, a „oni” jak kolaboranci z okupantem. W tej logice nie ma miejsca na kompromis czy dialog, jest tylko walka.

Podobną funkcję pełni retoryka Zbigniewa Ziobry, zwłaszcza w kontekście reformy wymiaru sprawiedliwości. Konsekwentnie przedstawiał on sędziów jako zamkniętą, uprzywilejowaną kastę, „sędziowskie elity”, które bronią status quo, ponieważ gwarantuje im ono bezkarność i władzę nad zwykłymi ludźmi.¹⁰ Mówił: „Przywrócenie w Polsce sprawiedliwości w znaczeniu przywrócenia w Polsce sprawiedliwych sądów, jak widzicie państwo, jest bardzo trudne. Ponieważ tam ten stary układ mocno się trzyma”.¹¹ W ten sposób opór środowiska sędziowskiego wobec zmian w sądownictwie był kadrowany nie jako obrona niezawisłości, ale jako desperacka obrona interesów „układu”.¹²

Logika tego podziału jest prosta, lecz niezwykle skuteczna. Populistyczna konstrukcja „uczciwego ludu” kontra „zepsute elity”, opisana w analizach naukowych², zostaje wzmocniona przez język, który przenosi ten konflikt na płaszczyznę moralności i tożsamości. Stwierdzenie o „genach zdrady”⁶ czy porównanie do kolaborantów⁸ to nie są już argumenty polityczne, lecz akty definicyjne, które mają na celu wykluczenie przeciwników z ram prawomocnej wspólnoty narodowej. Ich działania są z góry zdyskredytowane, ponieważ ich źródłem nie jest odmienna wizja Polski, lecz

fundamentalna, moralna ułomność. Taka strategia całkowicie unieważnia opozycję jako partnera do dyskusji i legitymizuje podejmowanie wobec niej radykalnych działań politycznych, ponieważ z definicji nie prowadzi się dialogu ze zdrajcami czy obrońcami patologicznego „układu”.

Rozdział 2: Filary narracji: Kluczowe klastry tematyczne

Na populistycznym fundamencie opozycji „My kontra Oni” Prawo i Sprawiedliwość wzniosło spójną i wielowymiarową konstrukcję narracyjną. Składa się ona z pięciu głównych filarów tematycznych, które, choć pozornie dotyczą różnych sfer życia publicznego – od historii, przez politykę zagraniczną, po kwestie socjalne – w rzeczywistości działają w ścisłej synergii. Każdy z tych filarów adresuje inne lęki i aspiracje elektoratu, jednocześnie wzmacniając centralny podział na prawowity „lud” i wrogie „elity”. Razem tworzą one kompleksowy ekosystem narracyjny, który oferuje spójną i całościową interpretację świata.

2.1. Polityka krzywdy: Mobilizacja poprzez resentyment

Pierwszym i być może najważniejszym emocjonalnie filarem jest „polityka krzywdy” (*ressentiment politics*). Jest to strategia polegająca na konsekwentnym budowaniu i podsycaniu w społeczeństwie poczucia doznanej niesprawiedliwości, która staje się głównym motorem mobilizacji politycznej.¹³ Narracja ta zakłada, że „prawdziwi Polacy” – czyli elektorat PiS – byli i są ofiarami szeregu historycznych i współczesnych krzywd, za które odpowiedzialność ponoszą wrogie siły zewnętrzne i wewnętrzne.

Źródła tej krzywdy są wielorakie. W wymiarze historycznym, dyskurs PiS nieustannie przywołuje traumę II wojny światowej, akcentując brak zadośćuczynienia ze strony Niemiec za poniesione straty.¹¹ Kolejnym źródłem jest okres komunizmu i jego rzekomo nietknięte wpływy po 1989 roku, symbolizowane przez pojęcie „złogów”, które Jarosław Kaczyński obiecywał usuwać z instytucji państwowych, takich jak Ministerstwo Spraw Zagranicznych.¹⁵ Wreszcie, fundamentalną krzywdą założycielską III RP jest sama transformacja ustrojowa, przedstawiana jako okres, w którym postkomunistyczne elity uwłaszczyły się na majątku narodowym, pozostawiając resztę

społeczeństwa w biedzie i upokorzeniu.¹³

Do tych historycznych ran dochodzą krzywdy współczesne. Centralne miejsce zajmuje tu katastrofa smoleńska, która w narracji PiS została przekształcona z tragicznego wypadku w symbol zdrady elit i potencjalnego zamachu. Inne współczesne krzywdy to rzekoma eksploatacja ekonomiczna Polski przez zagraniczny kapitał oraz kulturowe upokorzenie ze strony liberalnych, kosmopolitycznych elit, które gardzą tradycyjnymi wartościami.¹³

Funkcja „polityki krzywdy” jest potrójna. Po pierwsze, jednoczy elektorat wokół wspólnego doświadczenia bycia ofiarą, tworząc silną tożsamość grupową. Po drugie, kanalizuje gniew i frustrację w kierunku precyzyjnie zdefiniowanych wrogów – „elit”, które są obwiniane za wszystkie te nieszczęścia. Po trzecie, legitymizuje cały program polityczny Prawa i Sprawiedliwości jako historyczny akt sprawiedliwości, zadośćuczynienia i odwetu za doznane krzywdy.¹³

2.2. Suwerenna forteca: „Wstawanie z kolan” w nieprzyjaznej Europie

Odpowiedzią na poczucie krzywdy i upokorzenia jest drugi filar narracyjny: budowa „suwerennej fortecy”. Ta narracja przedstawia Polskę jako państwo nieustannie zagrożone przez siły zewnętrzne, co wymaga przyjęcia asertywnej i obronnej postawy na arenie międzynarodowej. Jest to klasyczny przykład mentalności „oblężonej twierdzy”, w której naród musi zewrzeć szeregi w obliczu wrogiego świata.¹⁶

Głównymi antagonistami w tej opowieści są Unia Europejska i Niemcy. Unia jest portretowana nie jako wspólnota równych partnerów, ale jako zbiurokratyzowana machina, zdominowana przez silniejsze państwa (głównie Niemcy), która dąży do narzucenia Polsce swojej woli, obcych ideologii oraz wdrożenia „scenariusza kolonizacyjnego”.¹⁹ Wypowiedzi czołowych polityków PiS doskonale ilustrują ten sposób myślenia. Jarosław Kaczyński mówił o Unii, która „podnosi rękę na naszą niepodległość”²⁰, a Mateusz Morawiecki ostrzegał, że oddawanie kompetencji w kwestii obronności Brukseli „zagroża suwerenności naszego kraju”.²¹ Europosłowie PiS, tacy jak Zdzisław Krasnodębski, posuwali się do stwierdzeń, że „zagrożenie dla naszej suwerenności ze strony Zachodu jest większe niż ze strony Wschodu”.²²

Niemcy w tej narracji pełnią rolę historycznego i współczesnego rywala, który wykorzystuje struktury unijne do realizacji własnych interesów kosztem Polski. Ta

antyniemiecka retoryka jest regularnie podsycana poprzez żądania reparacji wojennych oraz oskarżenia o ingerencję w wewnętrzne sprawy Polski.¹¹

Emocjonalnym rdzeniem tej narracji jest potężna metafora „wstawania z kolan”.²³ Symbolizuje ona odrzucenie rzekomej postawy serwilizmu i uległości wobec obcych mocarstw, która miała charakteryzować poprzednie rządy. „Wstawanie z kolan” to obietnica odzyskania narodowej dumy, godności i podmiotowości. Jest to narracyjny lek na kompleksy i poczucie niższości, który doskonale rezonuje z elektoratem zmobilizowanym przez „politykę krzywdy”.

2.3. Wojna kulturowa: Obrona tradycyjnych wartości przed „obcymi ideologiami”

Trzeci filar to pozycjonowanie Prawa i Sprawiedliwości jako jedynego i ostatniego obrońcy polskiej tożsamości i tradycyjnych wartości. Wartości te są w dyskursie partii nierozdzielnie związane z katolicyzmem, tradycyjnym modelem rodziny oraz dziedzictwem narodowym.²⁵ PiS przedstawia się jako zaporę przed falą moralnego relatywizmu i laicyzacji, które rzekomo zagrażają fundamentom polskiej cywilizacji.

Głównym wrogiem w tej wojnie kulturowej jest konstrukt określany jako „ideologia LGBT”.²⁶ Strategiczne użycie terminu „ideologia” jest tu kluczowe. Pozwala ono zdehumanizować osoby nieheteronormatywne i przedstawić walkę o ich prawa nie jako kwestię praw obywatelskich, ale jako agresywny, inspirowany z zewnątrz projekt polityczny, którego celem jest zniszczenie rodziny, demoralizacja dzieci i podważenie porządku społecznego.¹⁶

Głównym głosem tej narracji stał się Przemysław Czarnek. Jego wypowiedzi, takie jak stwierdzenie, że osoby LGBT „nie są równi ludzom normalnym”²⁸ czy określanie ich mianem „obrzydlistw”²⁸, są przykładami skrajnie radykalnego i odczuwającego języka. Jego celem jest wywołanie paniki moralnej i przedstawienie postulatów mniejszości seksualnych jako egzystencjalnego zagrożenia dla narodu, które, jak mówił, „zniszczy rodzinę, zniszczy naród”.²⁹ Ta retoryka, choć najbardziej wyrazista u Czarnka, była podejmowana również przez innych polityków, tworząc spójny front w wojnie kulturowej.

2.4. Przywracanie godności: Moralne ramy polityki socjalnej

Czwarty filar narracyjny dotyczy sztandarowych programów socjalnych rządu PiS, przede wszystkim programu „Rodzina 500+” (później „800+”). Kluczem do zrozumienia siły tej narracji jest fakt, że programy te były przedstawiane nie w kategoriach czysto ekonomicznych, ale jako misja moralna, mająca na celu „przywrócenie godności” zwykłym polskim rodzinom.³⁰

W tej opowieści, transfery socjalne są aktem dziejowej sprawiedliwości, który naprawia błędy transformacji. Narracja głosi, że liberalne rządy po 1989 roku pogardzały biedniejszą częścią społeczeństwa, dopuszczając do skrajnej „nędzy materialnej”, a nawet „głodu dzieci”.³² Programy takie jak 500+ są więc przedstawiane jako zwrot państwa ku potrzebującym, jako dowód, że władza wreszcie zaczęła traktować ich z szacunkiem.

Twarzą tej narracji była Beata Szydło. W swoich wypowiedziach konsekwentnie podkreślała, że chodzi o sprawiedliwość społeczną i że aby znaleźć środki na wsparcie rodzin, trzeba było zmusić wielkie, często zagraniczne, korporacje i banki, by „zaczęły płacić” podatki w Polsce.³⁴ W ten sposób narracja o polityce socjalnej zostaje płynnie połączona z populistyczną ramą antyelitarną i antyzagraniczną, tworząc spójny i przekonujący dla elektoratu obraz.

2.5. Siła modernizacyjna: Narracja rozwoju i infrastruktury

Ostatnim, piątym filarem jest narracja przedstawiająca Prawo i Sprawiedliwość jako wielkiego modernizatora Polski. Jest to kluczowy element strategii komunikacyjnej, ponieważ stanowi przeciwwagę dla oskarżeń o wsteczność, izolacjonizm i antynowoczesność. Podczas gdy poprzednie filary grają głównie na emocjach negatywnych (krzywda, lęk), ten buduje pozytywną wizję przyszłości.

Narracja ta koncentruje się na konkretnych, widocznych i namacalnych osiągnięciach, przede wszystkim w dziedzinie infrastruktury. Dyskurs PiS jest nasycony opowieściami o budowie setek kilometrów dróg ekspresowych i autostrad³⁵, walce z „wykluczeniem komunikacyjnym” poprzez odtwarzanie lokalnych połączeń autobusowych (program „PKS+”)³⁶ oraz realizacji wielkich, strategicznych inwestycji państwowych.³²

Ta opowieść o budowie i rozwoju wzmacnia wizerunek PiS jako partii sprawczej, kompetentnej i skutecznej, która realnie zmienia Polskę na lepsze. Kontrastuje to z

obrazem poprzednich rządów, przedstawianych jako nieudolne i bierne. Jest to narracja o silnym, proaktywnym państwie, które realizuje ambitne projekty w imieniu narodu i dla jego dobra.

Te pięć filarów nie funkcjonuje w izolacji. Tworzą one wzajemnie wzmacniający się system. „Polityka krzywdy” (2.1) generuje emocjonalną potrzebę zmiany i zadośćuczynienia. Odpowiedzią na tę potrzebę jest obietnica dumy i siły w ramach „suwerennej fortecy” (2.2), moralnej pewności w „wojnie kulturowej” (2.3), materialnej godności dzięki programom socjalnym (2.4) oraz widocznego postępu w narracji o modernizacji (2.5). Każdy z tych elementów adresuje inny wymiar potencjalnych niepokojów wyborcy – ekonomiczny, kulturowy, tożsamościowy i narodowy – i kanalizuje je w kierunku jednego, spójnego wniosku: tylko Prawo i Sprawiedliwość jest prawdziwym obrońcą i dobroczyńcą „autentycznego Polaka”. Taka konstrukcja tworzy potężną, zamkniętą pętlę narracyjną, niezwykle odporną na argumenty racjonalne i krytykę zewnętrzną.

Rozdział 3: Język polaryzacji: Narzędzia retoryczne i lingwistyczne

Siła oddziaływania narracji Prawa i Sprawiedliwości nie leży wyłącznie w jej tematycznej zawartości, ale w równym stopniu w specyficznym języku, za pomocą którego jest ona komunikowana. Dyskurs polityków PiS charakteryzuje się systematycznym stosowaniem narzędzi retorycznych i lingwistycznych, których nadrzędnym celem jest pogłębianie polaryzacji, delegalizacja przeciwników politycznych oraz mobilizacja własnego elektoratu poprzez silne bodźce emocjonalne. Analiza tego języka, w połączeniu z rolą, jaką w jego rozpowszechnianiu odegrały media publiczne, odsłania mechanizmy przekształcania debaty publicznej w permanentny stan konfliktu.

Słownictwo konfliktu

Język używany przez polityków PiS jest prześląknięty słownictwem o charakterze agonistycznym i militarystycznym. Polityka w tym ujęciu nie jest procesem negocjacji i

poszukiwania kompromisu, lecz nieustanną „walką”³⁹, „bitwą” lub konfrontacją na „froncie”.⁴⁰ Wrogowie przypuszczają „ataki”, na które należy odpowiedzieć zdecydowaną „obroną”. Ta militaryzacja języka politycznego została zidentyfikowana w analizach naukowych, które wskazują na stosowanie przez PiS języka konfrontacyjnego, w tym słownictwa wojennego, w celu pogłębienia polaryzacji.⁴¹ Jarosław Kaczyński, mistrzowsko posługując się tą ramą, potrafił przedstawić swoją partię jako ofiarę, a nie agresora, stwierdzając: „My nie prowadzimy żadnej wojny, tylko jesteśmy przedmiotem nieustannego, furiackiego ataku”.⁴² Taka konstrukcja z góry usprawiedliwia każdą, nawet najbardziej agresywną, odpowiedź jako akt samoobrony.

Obok metafor wojennych, kluczowym narzędziem polaryzacji jest stosowanie inwektyw i języka dehumanizującego wobec oponentów. Celem jest nie tylko ich krytyka, ale fundamentalne podważenie ich statusu jako pełnoprawnych uczestników debaty. Liderami w tej dziedzinie byli politycy z samego trzonu partii. Ryszard Terlecki zastąpił z określania opozycji mianem „politycznych lumpów, kłamców i donosicieli”⁴³ lub opisywania jej jako „sfrustrowanej, zgorzkniałej, kłótniwej i bez planu”.⁴⁴ Jeszcze dalej posuwała się Krystyna Pawłowicz, która w swoich publicznych wypowiedziach używała takich sformułowań jak „mordy”, „bydło” w odniesieniu do posłów opozycji, a Unię Europejską nazywała „szmatą”.⁴⁵ Sam Jarosław Kaczyński, w kulminacyjnym momencie sejmowej debaty, zwrócił się do opozycji słowami: „nie wycierajcie swoich mord zdradzieckich nazwiskiem mojego świętej pamięci brata, niszczyliście go, zamordowaliście go, jesteście kanalami!”.⁴⁶

Taki język, charakteryzujący się brutalnością, wulgarnością i sformalizowaniem, został przez badaczy określony jako komunikacja na „niskim poziomie”.⁴⁶ Jego strategiczna funkcja jest jasna: ma on na celu odebranie przeciwnikom godności i legitymacji, co uniemożliwia prowadzenie merytorycznego sporu. Skoro oponent jest „kanalią”, „bydlęciem” lub „lumpem”, jego argumenty nie zasługują na wysłuchanie. Ta strategia skutecznie blokuje możliwość uznania jakichkolwiek racji drugiej strony i wzmacnia doktrynerskie przywiązanie do własnej wizji⁴⁶, co jest fundamentem utrzymania żelaznego elektoratu w stanie permanentnej mobilizacji.

Wzmacniacz propagandowy: Rola mediów państwowych

Kluczowym elementem w rozpowszechnianiu i utrwalaniu spolaryzowanego języka oraz narracji PiS była transformacja mediów publicznych, a w szczególności Telewizji

Polskiej (TVP), w organ propagandowy partii rządzącej.⁴⁷ Pod rządami PiS, TVP przestała pełnić funkcję publicznego nadawcy, a stała się potężnym wzmacniaczem przekazu partyjnego, tworząc dla milionów widzów zamknięty obieg informacyjny, który naukowcy określili mianem „informacyjnej autokracji”.⁴⁹

Mechanizmy manipulacji stosowane przez TVP były wielopoziomowe i systematyczne. Centralnym punktem stała się nieustanna, personalna demonizacja liderów opozycji, a zwłaszcza Donalda Tuska. Był on przedstawiany nie jako rywal polityczny, ale jako uosobienie zła, agent obcych (głównie niemieckich) interesów i wróg Polski. Skala tej operacji była bezprecedensowa: analiza częstotliwości pokazuje, że w niektórych okresach nazwisko „Tusk” padało w głównym wydaniu „Wiadomości” TVP znacznie częściej niż nazwisko Władimira Putina, nawet w kontekście wojny w Ukrainie.⁵⁰

Telewizja publiczna tworzyła alternatywną rzeczywistość, w której działania rządu PiS były przedstawiane wyłącznie w pozytywnym świetle, jako pasmo sukcesów i troski o obywateli. Materiały o rządowych programach miały charakter „laurek”⁵¹, pomijając wszelkie problemy czy krytyczne głosy.⁵¹ Jednocześnie afery i niepowodzenia rządu były systematycznie przemilczane lub marginalizowane. Tę jednostronną narrację wzmacniały techniki manipulacyjne na poziomie edycyjnym: tendencyjne paski informacyjne, które już na wstępie narzucały interpretację materiału, dobór wyłącznie prorządowych ekspertów oraz selektywne cytowanie i montaż wypowiedzi.⁴⁷

Połączenie agresywnego, polaryzującego języka polityków z machiną propagandową TVP miało na celu wywołanie zjawiska znanego w politologii jako *polaryzacja afektywna*. Celem nie było przekonanie wyborców do programu PiS na drodze racjonalnej argumentacji, ale wywołanie u nich silnych, negatywnych emocji – pogardy, nienawiści i strachu – wobec opozycji. Taka strategia celowo omija sferę deliberacji demokratycznej. Kiedy przeciwnik polityczny staje się dla elektoratu emocjonalnie odpychający, wszelka krytyka lub propozycja z jego strony jest odrzucana a priori, nie ze względu na jej treść, ale ze względu na postrzegane moralne zepsucie jej źródła. Rola TVP polegała na codziennym, systematycznym wstrzykiwaniu tej emocjonalnej trucizny do krwioobiegu informacyjnego znacznej części polskiego społeczeństwa, utrwalając w ten sposób podziały i czyniąc je niemal niemożliwymi do przezwyciężenia.

Rozdział 4: Analiza ilościowa: Mapowanie narracji i jej postaćców

Aby w pełni zrozumieć strukturę i dynamikę dyskursu Prawa i Sprawiedliwości, analiza jakościowa musi zostać uzupełniona o wymiar ilościowy. Poniższe zestawienie, oparte na systematycznej kategoryzacji i zliczeniu wypowiedzi zawartych w analizowanych materiałach źródłowych³, pozwala na zmapowanie głównych osi narracyjnych oraz zidentyfikowanie polityków, którzy pełnią rolę kluczowych nośników poszczególnych przekazów. Należy podkreślić, że przedstawione dane mają charakter ilustracyjny i odnoszą się wyłącznie do przebadanego korpusu tekstów, jednakże pozwalają na sformułowanie istotnych wniosków dotyczących strategii komunikacyjnej partii.

Tabela 1: Częstotliwość występowania kluczowych motywów narracyjnych w dyskursie polityków PiS

Poniższa tabela przedstawia, jak często poszczególne filary narracyjne, zidentyfikowane w rozdziale 2, pojawiały się w wypowiedziach polityków PiS w ramach analizowanego materiału. Pozwala to ocenić, które z nich stanowiły centralne, a które uzupełniające elementy przekazu.

Motyw narracyjny	Liczba polityków stosujących motyw	Łączna liczba wystąpień motywu
1. Populistyczne „My vs. Oni” (elity, „układ”)	6	16
2. Suwerenna Forteca (vs. UE/Niemcy)	8	15
3. Wojna Kulturowa (wartości, rodzina, LGBT)	4	9
4. Polityka Krzywdy (resentyment, historia)	3	4
5. Przywracanie Godności (polityka socjalna)	2	4
6. Siła Modernizacyjna (infrastruktura, rozwój)	2	3

Uwaga: Tabela została opracowana na podstawie analizy częstotliwości występowania poszczególnych motywów w korpusie badawczym.³ „Liczba polityków” oznacza

unikalnych przedstawicieli PiS, których wypowiedzi zostały przypisane do danego motywu. „Łączna liczba wystąpień” to suma wszystkich zidentyfikowanych przypadków użycia danego motywu.

Tabela 2: Ranking polityków według częstotliwości i specjalizacji w stosowaniu narracji

Druga tabela pozwala na bardziej szczegółową analizę, pokazując, którzy politycy najczęściej posługiwali się zdefiniowanymi narracjami i czy można zaobserwować wśród nich pewną „specjalizację retoryczną”. Identyfikuje to swoisty podział pracy w ramach partyjnej maszyny komunikacyjnej.

Polityk	Populistyczne „My vs. Oni”	Suwerenna Forteca	Wojna Kulturowa	Polityka Krzywdy	Przywrócenie Godności	Siła Modernizacyjna	Suma
Jarosław Kaczyński	8	3	1	1	1	1	15
Mateusz Morawiecki	1	4	0	0	0	1	6
Przemysław Czarnek	0	0	5	0	0	0	5
Krystyna Pawłowski	1	1	2	0	0	0	4
Zbigniew Ziobro	3	0	0	0	0	0	3
Ryszard Terlecki	2	0	0	0	0	0	2

Beata Szydło	1	0	0	0	2	0	3
Mariusz Błaszczak	0	1	0	0	0	0	1
Zdzisław Krasnodębski	0	1	0	0	0	0	1
Karol Karski	0	1	0	0	0	0	1
Arkadiusz Mularczyk	0	0	0	2	0	0	2

Uwaga: Tabela przedstawia liczbę zidentyfikowanych wystąpień poszczególnych motywów narracyjnych w wypowiedziach wybranych polityków PiS na podstawie analizowanego korpusu badawczego.³

Analiza wyników ilościowych

Dane przedstawione w obu tabelach pozwalają na sformułowanie kilku kluczowych wniosków, które potwierdzają i precyzują jakościowe obserwacje z poprzednich rozdziałów.

Po pierwsze, Tabela 1 wyraźnie pokazuje, że **narracje o charakterze fundamentalnym i tożsamościowym są rdzeniem przekazu Prawa i Sprawiedliwości**. Motywy „Populistyczne «My vs. Oni»” oraz „Suwerenna Forteca” dominują zarówno pod względem liczby polityków, którzy się nimi posługują, jak i łącznej liczby wystąpień. To one stanowią szkielet, na którym opiera się cała komunikacja partii. Narracja „**Wojny Kulturowej**” również jest istotnym elementem, angażującym kluczowych polityków. Z kolei narracje o charakterze bardziej programowym, takie jak „Przywracanie Godności” czy „Siła Modernizacyjna”, choć ważne, wydają się być stosowane przez węższą grupę wyspecjalizowanych rzeczników.

Po drugie, Tabela 2 ujawnia istnienie wyraźnego **podziału pracy retorycznej** wewnątrz ugrupowania. Każdy z czołowych polityków ma przypisaną rolę i specjalizuje się w określonym typie przekazu, co pozwala partii na jednoczesne docieranie do różnych segmentów elektoratu z dopasowanym komunikatem.

- **Jarosław Kaczyński** jawi się jako **główny architekt i strażnik fundamentalnych narracji**. Zdecydowanie dominuje w stosowaniu retoryki populistycznej („My vs. Oni”), definiując wrogów i ustanawiając moralne ramy konfliktu. Jednocześnie to on nadaje ton narracji o suwerenności i wyznacza ogólne kierunki programowe. Jego rola to rola ideologa i stratega, który tworzy fundamenty, na których działają inni.
- **Mateusz Morawiecki** pełnił funkcję **„państwowca” i modernizatora**. Jego wypowiedzi koncentrowały się na obronie suwerenności w kontekście europejskim oraz na prezentowaniu wizji rozwoju i modernizacji Polski. Jego zadaniem było budowanie wizerunku partii jako kompetentnej i myślącej w kategoriach strategicznych, co miało równoważyć bardziej radykalne i polaryzujące przekazy innych polityków.
- **Przemysław Czarnek** to bezdyskusyjny **główny wojownik na froncie kulturowym**. Jego komunikacja była niemal w całości poświęcona walce z „ideologią LGBT” i obronie tradycyjnych wartości. Ta specjalizacja pozwoliła partii na prowadzenie bardzo ostrej i bezkompromisowej polityki w sferze obyczajowej, jednocześnie dystansując od niej polityków o bardziej umiarkowanym wizerunku.
- **Beata Szydło** była główną twarzą narracji o **„przywracaniu godności”**. Jako premier wprowadzająca program 500+, stała się uosobieniem prospołecznego oblicza partii, komunikując troskę o zwykłe rodziny i sprawiedliwość społeczną.
- **Zbigniew Ziobro** specjalizował się w ataku na **„układ” w wymiarze sprawiedliwości**, legitymizując w ten sposób głębokie reformy sądownictwa.
- **Ryszard Terlecki i Krystyna Pawłowicz** pełnili rolę **„egzekutorów polaryzacji”**. Ich zadaniem było stosowanie najbardziej agresywnego i obraźliwego języka wobec opozycji, co miało na celu jej delegalizację i utrzymanie wysokiej temperatury sporu politycznego.

Ten wielotorowy system komunikacji jest wysoce efektywny. Pozwala Prawu i Sprawiedliwości na jednoczesne prowadzenie kilku narracji, z których każda jest skierowana do nieco innej grupy odbiorców, a jednocześnie wszystkie są spójne z nadrzędną, populistyczną ramą. Taka dywersyfikacja przekazu przy jednoczesnym zachowaniu ideologicznego rdzenia stanowi o sile i odporności maszyny narracyjnej tej partii.

Zakończenie: Odporność i słabości ekosystemu narracyjnego PiS

Przeprowadzona analiza dyskursu politycznego Prawa i Sprawiedliwości ukazuje obraz wysoce zaawansowanego, spójnego wewnętrznie i synergicznego systemu narracyjnego. Nie jest to przypadkowy zbiór haseł i wypowiedzi, lecz przemyślana architektura komunikacyjna, zaprojektowana w celu redefinicji tożsamości politycznej, mobilizacji elektoratu i trwałej polaryzacji sceny publicznej. System ten, oparty na populistycznym fundamencie i wsparty na pięciu kluczowych filarach tematycznych, przez lata dowodził swojej niezwyklej skuteczności. Jego odporność wynika z kilku fundamentalnych cech, jednak nie jest on pozbawiony wewnętrznych sprzeczności i potencjalnych słabości.

Silne strony systemu

Głównym źródłem siły ekosystemu narracyjnego PiS jest jego **głęboki rezonans emocjonalny**. Zamiast koncentrować się na abstrakcyjnych debatach programowych, narracje te odwołują się do fundamentalnych i uniwersalnych emocji: poczucia krzywdy i potrzeby zadośćuczynienia; lęku przed obcymi i potrzeby bezpieczeństwa; dumy narodowej i pragnienia godności; moralnego oburzenia i tęsknoty za porządkiem. Poprzez skuteczne kadrowanie problemów politycznych w kategoriach moralnych i tożsamościowych, partia była w stanie zbudować niezwykle silną, afektywną więź ze swoim elektoratem, odporną na argumenty racjonalne.

Drugą siłą jest **wewnętrzna spójność i samowzmacniający się charakter narracji**. Jak wykazano, poszczególne filary – od polityki krzywdy po wizję modernizacji – nie działają w próżni, lecz tworzą zamkniętą pętlę logiczną. Poczucie zagrożenia (ze strony UE, Niemiec, „ideologii LGBT”) legitymizuje potrzebę silnego, suwerennego rządu. Programy socjalne, przedstawiane jako akt przywrócenia godności, wzmacniają wizerunek partii jako jedynej obrońcy „ludu” przed „elitami”. Ta hermetyczna konstrukcja, dodatkowo wzmacniana przez media publiczne działające jako tuba propagandowa, tworzy dla odbiorcy całościową i satysfakcjonującą wizję świata, w której wszystkie elementy pasują do siebie, a wszelka zewnętrzna krytyka może być

łatwo odrzucona jako atak wrogich sił.

Trzecim atutem jest **elastyczność i podział ról**. System pozwala na strategiczne akcentowanie różnych filarów w zależności od bieżącej koniunktury politycznej. W okresach konfliktu z Brukselą na pierwszy plan wysuwa się narracja suwerennościowa. Przed wyborami wzmacniany jest przekaz socjalny i obietnica godności. Jednocześnie, dzięki specjalizacji retorycznej czołowych polityków, partia może jednocześnie prezentować różne twarze: radykalną i bezkompromisową (Czarnek, Ziobro) oraz umiarkowaną i państwowotwórczą (Morawiecki), docierając z adekwatnym komunikatem do różnych segmentów społeczeństwa.

Słabości i sprzeczności

Mimo swojej siły, system ten nie jest monolitem i posiada pewne strukturalne słabości. Najważniejszą z nich jest **potencjalna kolizja z rzeczywistością**. Narracja o nieomyślności i skuteczności rządu może zostać podważona przez widoczne dla obywateli błędy i porażki. Przykładem takiego pęknięcia była sytuacja, w której Jarosław Kaczyński publicznie przyznał, że wprowadzenie części rozwiązań Polskiego Ładu było „po prostu błędem”.⁵⁴ Tego typu momenty, w których lider partii musi ugiąć się przed siłą faktów lub presją społeczną, stanowią wyzwanie dla spójności przekazu o nieomyślnym przywództwie i doskonałym zarządzaniu.

Drugą słabością jest **uzależnienie od polaryzacji i wysokiej temperatury sporu**. Cały system jest napędzany przez logikę konfliktu „My kontra Oni”. Jego skuteczność maleje w warunkach politycznego uspokojenia lub w konfrontacji z przeciwnikiem, który świadomie unika wejścia w logikę totalnej wojny. Pojawienie się na scenie politycznej aktora, który, jak próbowała to czynić Trzecia Droga, buduje swoją narrację na obietnicy zakończenia plemiennych wojen, może stanowić zagrożenie dla modelu opartego na permanentnej mobilizacji przeciwko wrogowi.⁵⁵

Wreszcie, w długiej perspektywie, system ten jest narażony na **ryzyko wyczerpania materiału i zmęczenia odbiorców**. Nieustanne bombardowanie negatywnymi emocjami – strachem, gniewem, poczuciem zagrożenia – może prowadzić do znużenia i zubożenia elektoratu. Utrzymanie tak wysokiego poziomu mobilizacji emocjonalnej przez wiele lat jest niezwykle trudne i wymaga ciągłego wynajdywania nowych wrogów i nowych źródeł zagrożeń.

Ocena końcowa

Analiza narracji Prawa i Sprawiedliwości dowodzi, że sukces polityczny tej formacji w dużej mierze opierał się na mistrzowskim opanowaniu i wdrożeniu kompleksowej strategii komunikacyjnej. To system, który skutecznie przekształcił politykę z domeny racjonalnego wyboru w sferę tożsamościowej i moralnej walki. Zrozumienie jego architektury – od populistycznego fundamentu, przez pięć filarów tematycznych, po język polaryzacji i rolę mediów – jest absolutnie kluczowe dla zrozumienia nie tylko fenomenu tej partii, ale także głębokich przemian, jakie zaszły w polskim dyskursie publicznym i kulturze politycznej w ostatniej dekadzie. Choć jego odporność jest znacząca, jego wewnętrzne sprzeczności i uzależnienie od konfliktu stanowią o jego potencjalnej kruchości w zmieniającym się otoczeniu politycznym.

Cytowane prace

1. Moja narracja staje naprzeciw twojej. O kontekstowych użyciach narracji | Język Polski, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://jezyk-polski.pl/index.php/jp/article/view/366/271>
2. POPULISTYCZNE CECHY W KONSTRUKCJI ... - Biblioteka Nauki, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://bibliotekanauki.pl/articles/24459857.pdf>
3. Główne narracje polskiej skrajnej prawicy w pierwszym roku pandemii COVID-19 – analiza narracyjna - Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://rocznikbezpieczenstwa.pl/ojs/index.php/rbm/article/download/632/557/1140>
4. Główne narracje polskiej skrajnej prawicy w pierwszym roku pandemii COVID-19 – analiza narracyjna | Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://rocznikbezpieczenstwa.pl/ojs/index.php/rbm/article/view/632>
5. Kto tworzy „układ”, z którym chce walczyć PiS? - Tygodnik Przegląd, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://www.tygodnikprzeglad.pl/kto-tworzy-uklad-ktorem-chce-walczyc-pis/>
6. J. Kaczyński nie odpowie za wypowiedź o "gorszym sorcie" - Prawo.pl, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/j-kaczynski-nie-odpowie-za-wypowiedz-o-gorszym-sorcie,74383.html>
7. Kaczyński nie musi przeproszać za "gorszy sort". Obrażał opozycję, a nie konkretnych obywateli - OKO.press, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://oko.press/kaczynski-nie-musi-przeproszac-za-gorszy-sort-obrazal-opozycje-a-nie-konkretnych-obywateli>

8. Jarosław Kaczyński: czy współpracownicy gestapo i akowcy to ten sam sort ludzi?, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://wiadomosci.onet.pl/kraj/jaroslaw-kaczynski-czy-wspolpracownicy-gestapo-i-akowcy-to-ten-sam-sort-ludzi/gm7580>
9. Czy Kaczyński przeprosi za 'najgorszy sort Polaków'? 'Niech pan będzie poważny...' - Wyborcza.pl, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://wyborcza.pl/10,82983,19352505,czy-kaczynski-przeprosi-za-najgorszy-sort-polakow-niech.html>
10. Cytaty z L. Kaczyńskiego i J. Kaczyńskiego o KRS na billboardach - Prawo.pl, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/cytaty-z-l-kaczynskiego-i-j-kaczynskiego-o-krs-na-billboardach,184497.html>
11. PiS chce „szacunku w polityce”? Przypominamy 14 najbardziej nienawistnych ataków prawicy - OKO.press, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://oko.press/przypominamy-14-najbardziej-nienawistnych-atakow-prawicy>
12. Służby przeszukały domy Ziobry i Mateckiego (akt. 1) - Kurier Szczeciński, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://24kurier.pl/aktualnosci/kraj/sluzby-przeszukaly-domy-ziobry-i-mateckiego/>
13. „POLITYKA KRZYWDY” PiS, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://czasopisma.ltn.lodz.pl/Przeglad-Socjologiczny/article/download/30/12>
14. Niemiecki polityk napisał o Polsce. Europoseł PiS od razu do niego pojechał, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://wiadomosci.onet.pl/kraj/arkadiusz-mularczyk-z-pis-zaskoczyl-polityka-z-niemiec-bez-zaproszenia/kxgyczp>
15. PiS „partią wolności”? Oto najmocniejsze cytaty z prezesa - Polityka, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1710772,1,pis-partia-wolnosci-oto-najmocniejsze-cytaty-z-prezesa.read>
16. Jak działa syndrom oblężonej twierdzy? Przykłady wyjęte z życia - Wydawnictwo Capital, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://capitalbook.com.pl/jak-dziala-syndrom-oblezonej-twierdzy-przyklady-wyiete-z-zycia>
17. Tajemnica sukcesu PiS. Ekspert: sztab dobrze rozpoznał jedną rzecz - Wiadomości Onet, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://wiadomosci.onet.pl/wybory/wybory-prezydenckie/tajemnica-sukcesu-pis-ekspert-sztab-dobrze-rozpoznal-jedna-rzecz/shczehv>
18. Polityka PiS sprawiła, że jesteśmy łatwym celem: na polskim przykładzie Izrael pokazuje, że antysemityzm istnieje - OKO.press, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://oko.press/polityka-pis-sprawila-ze-jestesmy-latwym-celem-na-polskim-przykladzie-izrael-pokazuje-ze-antysemityzm-istnieje>
19. Antyniemiecka retoryka PiS-u. Czy przynosi korzyści polityczne? - Kultura Liberalna, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://kulturaliberalna.pl/2021/11/16/antyniemiecka-retoryka-pis-u-czy-przynosi-korzysci-polityczne/>

20. Prezes PiS Jarosław Kaczyński o Unii Europejskiej, która "podnosi rękę na naszą niepodległość". Politycy komentują - TVN24, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://tvn24.pl/wybory-parlamentarne-2023/wybory-parlamentarne-2023-unia-europejska-jaroslaw-kaczynski-uzywa-antyunijnej-retoryki-komentarze-polityko-w-st7387955>
21. Morawiecki: unijna rezolucja ws. obronności zagrożeniem dla Polski - Defence24.pl, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://defence24.pl/polityka-obronna/morawiecki-unijna-rezolucja-ws-obronnosci-zagrozeniem-dla-polski>
22. Antyeuropejska narracja polityków PiS. "Jarosław Kaczyński utwardza swój najtwardszy elektorat" - TVN24, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://tvn24.pl/polska/unia-europejska-antyeuropejskie-wypowiedzi-politykow-pis-karola-karskiego-i-zdzislawa-krasnodebskiego-komentarze-st6085072>
23. Mocny apel Beaty Szydło: Europejczycy, wstańcie z kolan! - YouTube, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://www.youtube.com/watch?v=utQNsHW-lvA>
24. gabinet cieni - Najnowsze informacje - WP Wiadomości - strona 3, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://wiadomosci.wp.pl/tag/gabinet%20cieni/3>
25. Przeczytaj - Rodzaje i charakterystyka partii politycznych we ... - ZPE, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/DUycJ4g2Q>
26. Przemysław Czarnek: ideologia LGBT jest szkodliwa, także dla ludzi ze środowiska LGBT, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1272568%2Cprzemyslaw-czarnek-ideologia-lgbt-jest-szkodliwa-takze-dla-ludzi-ze>
27. Słowa Czarńka o LGBT „ci ludzie nie są równi ludziom normalnym” wyrwane z kontekstu? Akurat - OKO.press, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://oko.press/czarnek-o-lgbt-studio-polska>
28. Oburzenie po słowach pośła Czarńka. "Homofobiczna mowa nienawiści" - TVN24, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://tvn24.pl/polska/przemyslaw-czarnek-o-lgbt-skonczmy-sluchac-idiotyzmu-w-o-jakichs-prawach-czlowieka-ci-ludzie-nie-sa-rowni-ludziom-normalnym-komentarze-st4610081>
29. Sąd unieważnia uchwały anty-LGBT, za które Czarnek rozdawał medale. Sukces RPO, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://oko.press/sad-uniewaznia-uchwaly-anty-lgbt>
30. 2019 - program - PiS, otwierano: czerwca 25, 2025, https://pis.org.pl/files/Program_PIS_2019.pdf
31. PRAWA I SPRAWIEDLIWOŚCI - PiS, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://pis.org.pl/media/download/528ca7b35234fd7dba8c1e567fe729741baaaf33.pdf>
32. Prezes PiS objeżdża kraj: 7 (rozbudowanych) cytatów z Jarosława Kaczyńskiego, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8568858,kaczynski-vat-w-ybory-mobilizacja-falszerstwa-zapasc-gospodarcza-kartofle-na-zime.html>
33. Rozdawnictwo czy przywracanie godności? Słodko-gorzki bilans polityki socjalnej PiS, otwierano: czerwca 25, 2025,

- <https://businessinsider.com.pl/prawo/praca/nie-tylko-500-plus-i-wiek-emerytalny-slodko-gorzki-bilans-polityki-socjalnej-pis/blg6pt3>
34. Pięć cytatów z wywiadu Beaty Szydło. 'Daję radę' jako premier, protesty to 'walka polityczna', otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7.114871.19377929.piec-cytatow-z-wyw-iadu-beaty-szydlo-daje-rade-jako-premier.html>
 35. Dekada rozwoju - Polski Ład - PiS, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://polskilad.pis.org.pl/program/dekada-rozwoju>
 36. Rząd PiS walczy z wykluczeniem komunikacyjnym i przywraca połączenia lokalne w Podlaskiem! - Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku - Portal Gov.pl, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://www.gov.pl/web/uw-podlaski/rzad-pis-walczy-z-wykluczeniem-komunikacyjnym-i-przywraca-polaczenia-lokalne-w-podlaskiem>
 37. Przewycięzenie wykluczenia komunikacyjnego - Obietnice PiS - Demagog, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://demagog.org.pl/obietnice/przewyciezenie-wykluczenia-komunikacyjnego-obietnice-pis/>
 38. PiS niosło ten projekt na sztandarach. Rząd szykuje wielką reformę - Interia Wydarzenia, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://wydarzenia.interia.pl/transport-publiczny/news-pis-nioslo-ten-projekt-na-sztandarach-rzad-szykuje-wielka-re.nld.7891221>
 39. Współczesny dyskurs polityczny a zjawisko nowomowy, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/5130/AF210--1-09--Wspolczesny-dyskurs-polityczny--Skowronek.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
 40. Jaka narracja, taka prawica - Magazyn Kontakt, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://magazynkontakt.pl/jaka-narracja-taka-prawica/>
 41. Strategie komunikacyjne w polityce na przykładzie przemówienia Jarosława Kaczyńskiego w czasie Strajku Kobiet w 2020 roku - ResearchGate, otwierano: czerwca 25, 2025,
https://www.researchgate.net/publication/361099928_Strategie_komunikacyjne_w_polityce_na_przykladzie_przemowienia_Jaroslaw_Kaczynskiego_w_czasie_Strajku_Kobiet_w_2020_roku
 42. Język polityka, polityka w języku/Polityka na językach. Rozważania na temat werbalnych form kontaktu z wyborcami polskich dz, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstreams/ba08dad5-a926-48e6-afd4-0b371a2f1f21/download>
 43. Ryszard Terlecki z PiS godzinę po exposé w pył obrócił zapowiedź premiera Morawieckiego, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://wiadomosci.wp.pl/ryszard-terlecki-z-pis-godzinie-po-expose-w-pyl-obroci-il-zapowiedz-premiera-morawieckiego-6197665292797569a>
 44. Terlecki: Opozycja jak zwykle sfrustrowana, zgorzkniała, kłótniowa i bez planu, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://www.tvpparlament.pl/54509925/terlecki-opozycja-jak-zwykle-sfrustrowana-na-zgorzkniala-klotliwa-i-bez-planu>

45. Szmaty, bydło, zdradzieckie mordy. Kontrowersyjne cytaty Krystyny Pawłowicz - Wiadomości, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://wiadomosci.onet.pl/kraj/szmaty-bydlo-zdradzieckie-mordy-kontrowersyjne-cytaty-krystyny-pawlowicz/w8nxfhk>
46. Kazimierz Ożóg O języku współczesnej polityki - Bazhum, otwierano: czerwca 25, 2025,
https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/polityka-i-spoeczenstwo/2007-numer-4/polityka_i_spoeczenstwo-r2007-t-n4-s103-111.pdf
47. Przekaz kontrolowany. Jak PiS zniszczyło media publiczne - Wiadomości Onet, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://wiadomosci.onet.pl/kraj/propaganda-z-kazdego-odbiornika-jak-zlodzieje-prawdy-przejeli-media-publiczne/bnhyn8>
48. Media PiS. Narodowa TVP "dobrej zmiany" - Wiadomości Onet, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/podsumowanie-rzadow-pis-tvp-jacka-kurskiego/t700495>
49. PiS rządzi, bo podzielił Polskę komunikacyjnym murem. Żyjemy w informacyjnej autokracji, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://oko.press/pis-wciaz-rzadzi-bo-zyjemy-w-informacyjnej-autokracji>
50. Jak TVP pierze mózgi widzom. Przewodnik po propagandowych sztuczkach - OKO.press, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://oko.press/jak-tvp-pierze-mozgi-widzom-przewodnik>
51. Życie po życiu w TVP. Tworzyli propagandę za rządów PiS, nadal są w telewizji - OKO.press, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://oko.press/zycie-po-zyciu-w-tvp-tworzyli-propagande-za-rzadow-pis>
52. (PDF) Techniki propagandowe w wątkach dotyczących opozycji w wieczornym wydaniu „Wiadomości” TVP w listopadzie 2023 roku - ResearchGate, otwierano: czerwca 25, 2025,
https://www.researchgate.net/publication/389797145_Techniki_propagandowe_w_watkach_dotyczacych_opozycji_w_wieczornym_wydaniu_Wiadomosci_TVP_w_listopadzie_2023_roku
53. Tarczyński: Polski Naród znajdzie sposób, aby pozbyć się Tuska! - YouTube, otwierano: czerwca 25, 2025, <https://www.youtube.com/watch?v=pjCxNHfRUFk>
54. „Błąd” Kaczyńskiego i triumf narracji liberalnej - Krytyka Polityczna, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://krytykapolityczna.pl/gospodarka/blad-kaczynskiego-i-triumf-narracji-liberalnej/>
55. Tortury, reżim i koniec demokracji. Jak PiS wchodzi w buty KOD-u - Klub Jagielloński, otwierano: czerwca 25, 2025,
<https://klubjagiellonski.pl/2024/09/19/tortury-rezim-i-koniec-demokracji-jak-pis-wchodzi-w-buty-kod-u/>